

cereleri tuğladan sivri kemerli alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklı sövelidir. 1894 depreminde üst katı kısmen hasar gören yapının önce bu katı yıktırılmış, 1956-1957 yıllarında caddenin genişletilmesi esnasında ön cephe ile birlikte yapının yarısına yakın kısmı yıktırılarak yok edilmiştir. Yakın zamana kadar süpürgeci esnafının kullandığı han yangın ve ihmallerle iyice harap olmuştur. İnşa edildiği yıllarda içerisinde yer alan fırın ürünlerinin lezzetiyle İstanbul'da ün salmıştır. 1956-1957 yıkımlarından sonra yakın bir yere taşınmış olan bu fırın şehrin en eski ticarî müessesesi olarak 1980'li yılların sonuna kadar faaliyeti sürdürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi': İstanbul Câmîleri ve Diğer Dini-Sivil Mî'mârî Yapılar* (haz. Ahmet Nezih Galitekin), İstanbul 2001, s. 133; C. Gurlitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1907, s. 52; Ayda Arel, *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Battılılaşma Süreci*, İstanbul 1975, s. 53; Ceyhan Güran, *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*, İstanbul 1976, s. 120-122; Ali Rıza Atasoy - Mehmet Celâlettin Atasoy, *Tokat, Reşadiye'li Sadrazam Seyyid Hasan Paşa: Hayat Hikâyesi ve Eserleri 1679-1748*, İstanbul 1990, tür.yer.; Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara 2000, s. 146-147; Gönül Cantay, "Hasan Paşa Hanı", *DBİst.A*, IV, 566-567; Doğan Yavaş, "Seyyid Hasan Paşa Külliyesi", *a.e.*, VI, 543-544.

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

SEYYİD el-HİMYERİ

(السيد الحميري)

Ebû Hâşim (Ebû Âmir) Seyyid İsmâil
b. Muhammed b. Yezîd b. Rebîa
b. Müferriğ el-Himyeri
(ö. 173/789)

Arap şairi.

105 (723) yılında Dimaşk yolu üzerinde Furat ve Rahbe yakınındaki Nu'mân (Na'mân) köyünde doğdu. Ünlü hiciv şairi İbn Müferriğ'in (ö. 69/688) torunudur. Baba tarafından Himyer, anne tarafından Ezd kabilesine mensuptur. Her iki kabile de mertlik, cömertlik ve iyilik severlik gibi meziyetlere sahip olup şairin şiirlerinde bu vasıflarla övüldüğü görülür. İlk tahsilini Basra'da yaptı, hayatı Basra ve Kûfe'de geçti. O sırada Basra Hâriciler, Sünnîler ve Şîiler gibi farklı mezhepteki insanların yaşadığı bir merkez durumundaydı, ancak şehrin kontrolü Şîiler'in elindeydi. Bu sebeple Himyerî Şîa'dan çok etkilendi. İbâzî olan anne ve babası onu bu etkilerden kurtarmak için uğraştılarsa da mümkün olmadı. Ailesinin

yanından ayrılarak camilerde kalmaya başladı. Medreseler camilerin çevresinde bulunduğundan bu durum onun yetişmesine yardımcı oldu. Belli bir kültür seviyesine ulaşınca ailesine dönerek anne ve babasının gönlünü almak istediysen de başarı sağlayamadı. Dinî ve edebî konularda farklı hocalardan yararlanma imkânı buldu. Başta Hz. Ali ve Şîilik'le ilgili olmak üzere çok sayıda hadis ezberledi. Birçok şiir râvisi, hâfız ve şiir tenkitçisiyle görüşerek onlardan eski ve yeni şairler hakkında bilgi aldı, şiirlerini ezberledi. Yakalandığı bir hastalık sonunda Bağdat'ın Rumeyle mahallesinde vefat etti ve Cüneyne semtindeki kabristana defnedildi. Kaynaklarda ölümü için 173, 178 (794) ve 179 gibi farklı tarihler verilirse de genellikle 173 (789) yılında vefat ettiği kabul edilir.

Küçük yaşta şiir yazmaya başladığı anlaşılan Seyyid el-Himyeri önce Keysânîliği benimsemiş, Mekke'de İmam Ca'fer es-Sâdık'la görüştüktan sonra İmâmîyye'yi kabul etmiştir. Tâhâ Hüseyin onun hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Şîi-Aleviler siyasî hayatlarında Seyyid el-Himyeri gibi bir şaire hiç sahip olmamışlardır. Bütün ömrünü onlara adanmış, methiyelerinin tamamına yakını onlara tahsis etmiş ve bunları çok büyük bir samimiyetle yapmıştır." Halifeler ve diğer devlet adamlarıyla münasebetleri siyasî ve itikadî farklılıklarına göre değişmiştir. Gençliği Ermevî Devleti'nin otoritesinin zayıfladığı son dönemlerine rastlar. Bir süre onları desteklemişse de sonraları himayelerine muhtaç olmasına rağmen kendilerinden uzaklaşmıştır. Bu tavrında gâib imamın geleceğine, idareyi ele alacağına, zulüm ve kötülüğün hâkim olduğu yeryüzüne adaleti egemen kılacağına olan inancının etkisinin bulunduğu kabul edilmektedir. Seyyid el-Himyeri tanınmış bir şair olduğundan Abbâsiler'in kuruluş dönemi devlet adamlarıyla iyi ilişkiler içinde bulunmuştur. Ebû'l-Abbâs es-Seffâh'ın bir hutbesini dinledikten sonra huzurunda okuduğu kasideyi halife çok beğenmiş, bir isteğinin olup olmadığını sormuş, şairin önerdiği birini Ahvaz'a vali tayin etmiştir. Buna rağmen Himyerî kendine has kanaatleri yüzünden rahat bir hayat yaşayamamıştır. Halife Mansûr'la dostluk kurmuş, birçok kasidesinde onu övmüş, inancını ilişkilerine karıştırmadan kendisiyle olan münasebetlerini diğer şairleri kıskandıracak bir derecede sürdürmüştür. Mansûr için söylediği şiirlerden on kasidesi günümüze intikal etmiştir. Ancak Himyerî, gâib imama ilgili akidesindeki farklılık sebebiyle Ha-

life Mehdi-Billâh ile dostluk kuramamıştır; çünkü halife kendisinin Resûlullah'ın müjdelediği mehdî olduğunu iddia ediyor, Seyyid el-Himyeri ise buna karşı çıkıyordu. Ardından ilişkilerini düzeltmek için oğulları Mûsâ ile Hârûn'un velihtlik biatlarını tebrik etmek üzere bir kaside yazmışsa da Mehdi, "Onun şiirine ihtiyacımız yoktur" diyerek yakınlık göstermemiştir. Bundan sonra şairin Hârûnürreşid ile arasına geçen bir olay dışında devlet adamlarıyla görüşmediği ve inziva hayatını tercih ettiği belirtilmektedir.

Tenâsüh, rec'at, müt'a nikâhı gibi bazı hususları benimsemek ve Râfîzî olmakla itham edilen Seyyid el-Himyeri, Hz. Âişe, ilk üç halife ve ashabın ileri gelenleri hakkında edep dışı sözler sarfetmesi yüzünden çok eleştirilmiştir. Hârûnürreşid özellikle Râfîzî olduğu yolundaki söylentilerle ilgilenmiş, onu davet ederek meselenin mahiyetini öğrenmek istemiştir. Himyerî halifenin huzurunda, Râfîzî'nin "Benî Hâşim'i seven, onları diğer insanlardan üstün tutan kimse" demek olduğunu ve bundan dolayı özür dilemeyeceğini ifade etmiş, Râfîzîlik bunun dışında bir muhteva taşıyorsa o konuda bir şey söyleyemeyeceğini belirtmiş ve bu yoldaki düşüncelerini dile getirdiği kasidesini okumuştur (*Divân*, nrş. Şâkir Hâdî Şükr, 172 numaralı şiir; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 28-29). Hârûnürreşid'i iki kasideyle övdüğü ve halifenin kendisine 20.000 dirhem verdiği, ancak bu meblağı alıp başkalarına dağıttığı rivayet edilmiştir.

Seyyid el-Himyeri, Câhiliye devrinden itibaren kendi dönemine kadar en çok şiir nazmeden üç şairden biri olarak anılır (diğerleri Beşşâr b. Bürd, Ebû'l-Atâhiye'dir). Abdullah b. İshak el-Hâşimî'nin onun 2000 kasidesini topladıktan sonra bütün şiirlerini tesbit ettiğini sandığı, ancak kendisinde bulunmayan şiirlerini okuyanları görünce bir süre onları da yazdığı, nihayet bitmeyeceğini görüp yazmaktan vazgeçtiği anlatılır. Ayrıca Himyerî'nin dört kızı olduğu ve her birine kendi şiirlerinden 400 kaside ezberlettiği rivayet edilir. Onun şiirdeki teknik üstünlük, kabiliyet ve başarısını kabul etmeyen yok gibidir. Buna rağmen ashaptan itibaren müslüman çoğunluğunu kötölemesi ve onlara hakarete varan aşırı eleştiriler yöneltmesi yüzünden şiirlerinin çoğu unutulmuştur. Şiirlerini ilk defa toplayabildiği kadarıyla Şâkir Hâdî Şükr *Divân'us-Seyyid el-Himyeri* isimyle (Beirut 1966) ve ardından aynı adla Ziyâ Hüseyin el-A'lemî (Beirut 1999) neşretmiş, Muhammed el-Hatîb de onun bir ka-

sidesini Şerif el-Murtazâ'nın yazdığı şerhlerle birlikte *el-Şâhidetü'l-müzehebe fi medhi emîri'l-mü'minîn 'Alî b. Ebî Tâlib* adıyla yayımlanmıştır (Kahire 1313; Beyrut 1970).

Himyerî hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Merzûbânî, *Ahbârü's-Seyyid el-Himyerî* adıyla bir eser yazmış (bk. bibl.), Ebû Bekir es-Sûlî, Ahmed b. Muhammed el-Cevherî, İbnü'l-Hâşir Ahmed b. Abdülvehid, Ahmed el-Ammî, İshak b. Muhammed b. Ebân, Sâlih b. Muhammed es-Sarâmî ve Abdülaziz b. Yahyâ el-Celûdî de aynı isimle eserler kaleme almışlardır. Barbier de Meynard *le Sâid Himyarite* (JA, 7/IV [1874], s. 159-258) ve Muhammed Takî el-Hakîm *Şâ'irü'l-'akide* (Beyrut 1422) adıyla birer çalışma yapmış, Muhammed Abdurrahman Hâmid *es-Seyyid el-Himyerî hayâtühû ve şî'ruh* isimyle bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Külliyetü dâri'l-ulûm, Kahire 1972).

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid el-Himyerî, *Divân* (nşr. Şâkir Hâdî Şükr), Beyrut 1966, neşreden giriş, s. 5-48; a.e. (nşr. Ziyâ Hüseyin el-A'lemî), Beyrut 1999, neşreden giriş, s. 5-17; İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü's-şu'arâ'l-l-muħdeşin* (nşr. Ömer Fârûk et-Tabbâ'), Beyrut 1419/1998, s. 53-58; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, VII, 224-268; Merzûbânî, *Ahbârü's-Seyyid el-Himyerî* (nşr. M. Hâdî el-Emînî), Necef 1385/1965, tür.yer.; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 188-193; Safedî, *el-Vâfi*, IX, 196-202; Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, Tahran 1377, X, 232-233; Hânsârî, *Rauzâtü'l-cennât* (nşr. Esedullah İsmâliyyân), Kum 1390/1970, I, 103-111; Ahmed Ferîd Rifâî, *'Aşrû'l-Me'mûn*, Kahire 1346/1928, II, 339-345 vd.; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 133; Sezgin, *GAS*, II, 458-460; Tâhâ Hüseyin, *Hadîsü'l-erbi'â'*, Kahire 1981, s. 239-250; Meşâyih Ferîdenî, "Seyyid Himyerî", *DMT*, IX, 458-461; Vadad Kadî, "al-Sayyid al-Himyarî", *EI*² (İng.), IX, 116-117.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

SEYYİD İBRÂHİM

(سید إبراهيم)

(1897-1994)

Mısırlı hattat.

Kahire'nin Kal'a semtinde doğdu. Babasının adı İbrâhîm, annesinin adı Fâtîma'dır. İlk öğrenimini Mescid el-Gürf es-sagır yanındaki Küttâb Medresesi'nde yaptıktan sonra Ezher'in lise kısmını bitirdi. 1921'de Câmiatü Mısır'ın (Câmiatü'l-Fuâdî'l-evvel) Külliyyetü'l-âdâb bölümünden mezun oldu. İlkokul çağında iken Şeyh Ferec ve Şeyh Abdülhâfız'dan hat meşkine başladı. Yaşadığı semtin mimari eserlerinde gördüğü celi yazılardan etkilenerek onları taklide çalıştı. Bu hevesi ve yeteneği onun hat sanatına yönelmesine sebep teşkil etti.

Bir süre İstanbul'dan Kahire'ye göç eden Muhammed Vehbi Efendi'den sülüs nesih meşketti. Ardından Muhammed Münizâde Efendi'nin hatlarından istifade ederek sülüs ve nesih yazılarını ilerletti. Divanî ve celi divanîyi Hüsnü Efendi'den yazdı. Osmanlı hattatlarının sülüs nesih meşk mecmualarını ve celi yazılarını örnek alarak sanatını geliştirdi. Melik Fuâd'ın davetiyle İstanbul'dan Mısır'a gelen Aziz Rifâî Efendi ile ilişki kurup kendisinden faydalandı. Meşk mecmualarından yararlanarak yazdığı ta'lik ve celi ta'likte İran üslûbunu benimsedi.

Osmanlı saray yazısı olan divanîyi çok beğenen Seyyid İbrâhîm bu hattı kitap kapaklarında, kartvizitlerde, davetiye metinlerinde yaygın biçimde kullandı. Bu yazının Mısır'daki önemli isimlerinden Guzlân Bey, divanî yazıda Osmanlı tavrına uymayan ve Mısır divanîsi denilen bir tarz geliştirerek bu yolda hazırladığı meşk kitabını neşredilmek üzere Eğitim Bakanlığı'na teslim ettiğinde Seyyid İbrâhîm bu çalışmayı divanînin asıl esprisinden bir sapma olarak gördü ve buna şiddetle karşı çıktı, bu konuda makaleler yazdı. Hazırladığı rapor etkili oldu ve ilgili kurul eserin bakanlıkça yayımlanması kararını iptal etti. Çok beğendiği Osmanlı tuğra formunda yirmiden fazla kompozisyon tasarladı. Çeşitli vesilelerle yaptığı radyo ve televizyon konuşmalarında, gazete ve dergi yazılarında çağın getirdiği kolaycı, günübürlük yenilik arayışları çerçevesinde yazının estetik asaletinden uzaklaştırılmasına ve geleneğinden koparılmasına karşı durdu.

İlk resmî görevine 1918'de Kahire'de bir ilkokulda hat hocası olarak başladı. 1935-1979 yılları arasında Medresetü tahsînî'l-hutût el-melekiyye'de, 1937-1959 yıllarında Kahire Üniversitesi'ne bağlı Dârülulûm'da, 1970-1977 yılları arasında Kahire Ame-

rikan Üniversitesi'nde hat hocalığı görevini sürdürdü. Ayrıca Atebe Meydanı'nda açtığı atölyesinde istek üzerine yazılar yazdı. 1947'de Kahire'deki Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'ye bağlı Teysîrül-kitâbeti'l-Arabiyye Komisyonu üyesi iken Arap harflerinin değiştirilmesine ilişkin tartışmalara katıldı ve bu fikre karşı çıktı. 1964'te el-Meclisü'l-a'lâ li-riyâyeti'l-fünûn ve'l-âdâb üyesi oldu. Yaptığı çalışmalar dolayısıyla Cemal Abdünnâsir tarafından onur madalyası ile ödüllendirildi. Daha sonra Kültür Yüksek Konseyi üyeliğine getirildi ve 1969 yılına kadar bu görevini sürdürdü.

Seyyid İbrâhîm 1937'de ve daha sonraki yıllarda Suudi Arabistan'a, 1947 ve 1952'de Küveyt, 1979'da İspanya, 1970'te Beyrut'a ve Ankara yoluyla İstanbul'a seyahat etti. İstanbul'da başta Hamit Aytaç olmak üzere hattatlarla tanışarak şehrin tarihî yerlerini gezdi. Her fırsatta yazıyı Türkler'den öğrendiğini ifade eden Seyyid İbrâhîm ünlü Osmanlı hattatlarının levha ve kitaplarından oluşan zengin bir koleksiyon oluşturdu. Hat sanatı yanında şiir ve edebiyatla da ilgilendi. *el-Hilâl* ve *el-Uşûr* başta olmak üzere birçok dergide edebî yazılar yazdı. Yakın dostları arasında Abbas Mahmûd Akkâd ve Tâhâ Hüseyin gibi çağdaş Mısır Arap edebiyatının ünlü isimleri vardır. Seyyid İbrâhîm 9 Ocak 1994 tarihinde vefat etti. 1 Kasım 1996'da Kahire opera binasında eserlerinden oluşan bir sergi düzenlendi. 2000 yılında İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nce uluslararası hat yarışmasının beşincisine "Seyyid İbrâhîm" adı verildi. Seyyid İbrâhîm hat sanatı sahasında pek çok talebe yetiştirmiştir. Bunlar arasında Hâşim Muhammed el-Bağdâdî, Cezayirli Muhammed Şerîfî, Musullu Cennet Ferah Adnân, Filistinli Muhammed Siyâm, Sudanlı Osman Vekül-

Seyyid
İbrâhîm'in
celî sülüs
levhası
(İ-Hüsrev
Subaşlı
arşivi)

